

ישיבת הר עציון בית מדרש האלקטרוני (ב.מ.א.)

הפטרת השבוע

סידרת שיעורים ע"י הרב יהודה שביב

השבר והשאת / הפטרת שמיני (שמ"ב א, א - ז, יב)

א. מבוא

שלשה עניינים מרכיבים את ההפטרה: העלאת הארון בראשונה; העלאת הארון בשנייה; רצון דוד לבנות בית לשם ה' ותגובת ה' לכך. משלשת העניינים לראשון יש מקבילה בולטת בפרשתנו. לא כן לגבי השניים (1) הנוספים. מציאת זיקה ביום לבין עניינה ההפטרה דורשת התבוננות מיוחדת.

ב. שמחה וברכה

צו משותף לתחילת הפרשה ותחילת ההפטרה. התכונה הרבה בעם. כאן לקראת התגלות ה' במשכן - "כי היום ה' נראה אליכם" (ט, ד); "וירא אליכם כבוד ה'" (ט, ו) וכאן לקראת העלאת הארון. ודאי היו ביטויי שמחה במדבר לקראת השכינה השורה מעתה במשכן, אבל התורה אינה מתארת אותם אלא רק מסתפקת בתיאור כולל "וירא כל העם וירנו ויפלו על פניהם" (ט, כב). מהו וירנו? תירגם פירש אונקלוס 'ושבחו'. אבל כיצד שיבחו אין הכתוב מפרט. לעומת זאת בהפטרה מפורטים ציורי השמחה והשבח "ודוד וכל בית ישראל משחקים לפני ה' בכל עצי ברושים ובכינורות ובנבלים ובתפים ובמנענעים ובצלצלים" (ו, ה). ואפשר שאף במדבר היו ביטויי שמחה מעין אלו אלא ששם לא פירט הכתוב. ברכה ושמחה באו תכופים זה לזה. בפרשה קדמה הברכה לשמחה - "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם... ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם (ט, כב כג) ורק בפסוק שאחריו באה ראיית כבוד ה' והרינה ואילו בהפטרה באה הברכה בעקבות השמחה, לאחר שהעלו דוד וכל ישראל בשנית את ארון ה' בתרועה ובשמחה, או אז "ויברך את העם בשם ה' צבאות" (ו, יח).

ג. לבוקר רינה ולערב בכי / החטא המשותף

ודאי שהמשותף בין הפרשה להפטרה הוא השבר והפרץ שהתחוללו ביום היותר שמחים ובשיאה של השמחה וכמו אמרו להשבית את השמחה. בפרשה - מותם של נדב ואביהוא והבהפטרה - מותו של עוזא בן אבינדב (2). ובשני המקרים מיתה בידי שמים ממש - "ותצא אש מאת ה' ותאכל אותם ומתו לפני ה'" (י, ב); "ויחר אף ה' בעזה ויכהו שם האלהים על השל וימת שם עם ארון האלהים".

גם כאן וגם כאן מציין הכתוב מה היה החטא שגרם למיתה. בפרשה: "ויקריבו אש זרה אשר לא צוה אתם" (י, א) ובהפטרה: "וישלח עזה אל ארון האלהים ויאחז בו כי שטו הבקר" (ו, ו). ועם כל זה לא נתקררה הדעת וחכמים לתקופותיהם ביקשו חטא משמעותי מעבר למעשה הלא ראוי המוזכר. ואולי הצד המשותף לשני החטאים יש בו כדי ללמד. דומה שגם במעשה נדב ואביהוא וגם במעשה עוזא משתקפת התפיסה כאילו זקוק חלילה הקב"ה לסיוע של מטה וימינו אין בה די כדי להושיע לו. במשכן זקוק הוא כאילו לאש של מטה, והארון זקוק הוא כאילו ליד תומכת לבל יישמט ארצה. ומחשבה מסוכנת זאת מחייבת תגובה קשה של מעלה כדי לשרשה. ודוקא ביום חנוכת המקדש וביום שמחת העלאת הארון היה צורך בהוראת לקח זה שישמש לדורות. "נורא אלהים ממקדשיך".

ד. בת שאול ובני אהרן

העלאת שנייה מה באה ללמד? מסתבר כי באה להורות שאף אם נכשל הדבר בראשונה אין מקום לייאוש. שאף אם דוד המלך לא נקט בשיטת, אף על פי כן, והישעה את תוכנית העלאת הארון. הרי היתה זו השעייה זמנית, שנוצלה, מן הסתם, להפקת לקחים ומשנראה היה כי שב חרון אף ה' וכי ברך ה' את מקום משכנו הזמני, כבר הוכשרה העת להעלאה מחודשת ושוב בשמחה רבה ויתירה.

אולם המשך הסיפור על הויכוח בביתו של ביה בינו לבן מיכל, האם אף לו קשר לפרשתנו?

הכתוב ראה לנכון לציין לגבי מיכל "ולמיכל בת שאול לא היה לה ילד עד יום מוהת, (ו, כג) מעין זה מצינו גם לגבי נדב ואביהוא "וימת נדב ואביהוא לפני ה' בהקריבם אש זרה לפני ה' במדבר סיני ובנים לא היו להם" (במדבר ג, ד).

נמצא, עונשם של נדב ואביהוא, שכפול היה: גם מתו וגם לא היו להם בנים נתפצל כאן כאילו לשנים: עוזה מת, ולמיכל לא היו בנים.

ואולי זה מלמד על תווי אופי משותפים לבני אהרן ולמיכל בת שאול. בהפטרה אנו שומעים את הביקורת הלעגנית של מיכל על דור המלך והליכתו עם המון העם. אפשר שמעין ביקורת זו היתה גם בליבותיהם של נדב ואביהוא, שסברו שיודעים הם טוב יותר כיצד יש להנהיג וכיצד יש לנהוג. ומעין זה מצינו בחז"ל: "שהיה משה ואהרן מהלכין תחילה ונדב ואביהוא הולכין אחריהן ואמרו: עוד שני זקנים הללו מתים ואנו ננהוג את הקהל" (פסיקתא דר"כ, פייסקה אחרי מות). (3)

ה. הבנייה לאחר ההבנה

מכאן לעניין השלישי בפרשה. דוד משמיע באזני הנביא את כיסופיו לבנות בית לארון ברית ה' לבל יהיה שרוי בתוך היריעה. ולאחר שהנביא נותן לו אישור וגיבוי, באה הוראה מגבוה מאת ה' לעכב בעד דוד. שעדיין לא הוכשרה העת לבניית בית. ואפשר שללמד בא עניין זה, שמה שנראה לנו בפרשה כשיא שאין למעלה ממנו - אינו אלא תחנה בדרך. שה' משמיע בהפטרה "ואהיה מתהלך באהל ומשכן" (ז, ו) ועדיין לא הגיע אל המנוחה ואל הנחלה. ואפשר שכאן חוזרים אנו לעיקר המסר.

דברים ארוכים משמיע הנביא כדי לשבר את אזני דוד ולהבהיר מדוע עדיין לא הוכשרה העת ולא נמצא הוא ראוי לבניית הבית, ואחר כל האמת והדברים, עדיין לא ברור מדוע באמת אין מאפשרים לדוד לבנות. ואולי משפט המפתח הוא זה: "ושמתי מקום לעמי ישראל ונטעתי ושכן תחתיו ולא ירגז עוד ולא יסיפו בני עולה לענותו" (ז, י) ועוד משפט: "והקימתי את זרעך אחריו אשר יצא ממעיד והכינתי את ממלכתו" (ז, יב). לאמר: קודם שיבנו בני ישראל בית, ה' הוא שיבנה בית, בית כפול: בית לאומי לעם ובית מלכות למלכו. כשיבנה הבית לבטח או אז יהיה מקום לבית שייבנו בני אדם. שרק אז לא תהיה סכנת התחושה כאילו ה' זקוק לתמיכתם של בני אדם. שרק אז יבינו בני אדם שהם תלויים בו וכל קיומם ובטחונם בו הוא תלוי. וכשיבינו כי "אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בונוי בו" (תבלים כז, א) - אז יוכלו הם לבנות באין מכלים דבר.

ו. יד לנפטרים

דרכו של עולם כשנפטר אדם לבית עולמו, מבקשים להציב לו יד. וביותר אם צעיר הוא ולא זכה לצאצאים ממשיכי דרך. אפשר ולזה נתכוין דוד בקוראו למקום בו פגעה יד ה' בעוזה בשם: 'פרץ עוזה' (ו, ח), המזכיר גם את האיש וגם את האירוע.

ומהי היד שהוצבה לזכרם של נדב ואביהוא? אפשר שיד שהוצבה להם אינה במקום אלא בזמן. ודבר זה עולה מתחילת הפרשה שמדברת בעניין יום הכיפורים בתורה. בה מצויין כי מצות יום הכיפורים ניתנה "אחרי מות שני בני אהרן בקרבם לפני ה'" (טז, א) ומסתבר כי לא עיתוי משמיעה לנו התורה אלא עניין ומהות. שכן יום הכיפורים לבד שהוא יום הסליחה והכפרה ליחיד ולכלל, הוא גם יום הכניסה אל הקודש פנימה. כניסה זאת אפשר ונדב ואביהוא הם מבשריה. שהם בהתפרצותם אל הקודש פנימה, חשפו את עומק האהבה המבקשת דביקות עד כלות הנפש (4). כיון שכך נתבקשה דרך של היתר להיות נציג כנסת ישראל נכנס לפני ולפנים. ומאז בכל יום כיפור נזכרים נדב ואביהוא, הם שבנפשם סללו את הדרך אל הקודש פנימה.

הערות:

(1) ראוי להזכיר כי למנהג הספרדים הנושא השלישי אינו נקרא כלל בהפטרה. ואף השני נקטע באמצעו. וכל פרשת הדו-שיח שבין מיכל ודוד נשמט אף הוא.

(2) אי אפשר שלא לבקש קשר בין בנו של אבינדב שם המזכיר שמותיהם של שני בני אהרן נדב ואביהוא, לבין גורלו המזכיר גורלם של נדב ואביהוא.

(3) ומעייז בספרא ובמדרשים רבה ותנחומא על אתר.
וזה אולי גם פשר החטא שהורו הלכה לפני משה רבן (שם).
אם נראה בכך ערעור - אם גם סמוי ורמוז - על ההנהגה, הרי זה מעין חטאם של עדת קרח. ומכאן למיתה הדומה: בשני המקרים יצאה אש מאת ה' ואכלה אותם, אבל לעומת זה ראה בדרשה בתחילת הפיסקה שם בפסיקתא, דורשים הכתוב "הכל כאשר לכל, מקרה אחד לצדיק ולרשע", בכמה אנפין וחותרים: "לצדיק - אלו נדב ואביהוא (במהד' מנדלבוים "זה אהרן" וראה שם ש"נ) ... ולרשע - זו עדת קרח. אלו נכנסו להקריב במחלוקת ויצאו שרופים ואלו נכנסו להקריב שלא במחלוקת ויצאו שרופים".

(4) ראה פסיקתא דר"כ הנ"ל: "בר קפרא בשם ר' ירמיה בר אלעזר: בשביל ארבעה דברים מתו בניו של אהרן: על הקריבה... שנכנסו לפני ולפנים".

כדי להרשם יש לשלוח בקשה לכתובת

MAJORDOMO@ETZION.ORG.IL

עם התוכן:

. GET YHE-TEST H-SUBSCRIBE

קיימת גם מערכת שיעורים באנגלית. כדי לקבל רשימת השיעורים, יש לשלוח בקשה לכתובת:

LISTPROC@JER1.CO.IL

עם התוכן:

. INFO YHE-ABOUT

בשאלות אפשר לפנות למשרד הישיבה 02-9931-456 ולבקש את משרד האינטרנט, או לכתוב לכתובת YHE@JER1.CO.IL

כל הזכויות שמורות 1997 ישיבת הר עציון